

JÓZEF KOZYSA

BEZROBOCIE W POLSCE W OKRESIE TRANSFORMACJI 1989-2003

1. WSTĘP

Jednym z ważniejszych problemów gospodarczych i społecznych w Polsce po 1989 roku jest bezrobocie. Bezrobocie – to zjawisko, gdy na rynku pracy znajdują się osoby, które chcą pracować, a mimo to pozostają bez zajęcia. Bezrobotni – to ludzie pozostający bez pracy i aktywnie poszukujący zatrudnienia.

O status osoby bezrobotnej ubiegać się może (Ratajczak, 1996):

1. obywatel polski zamieszkały w Polsce, podejmujący zatrudnienie lub inną pracę zarobkową na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz zatrudnienie lub inną pracę zarobkową za granicą u pracodawców zagranicznych;
2. cudzoziemiec przebywający na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i posiadający zezwolenie na osiedlenie się, lub któremu nadano status uchodźcy w Rzeczypospolitej Polskiej, poszukujący i podejmujący zatrudnienie lub inną pracę zarobkową na terytorium Polski, o ile jest osobą:
  - niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej,
  - zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy,
  - nieuczącą się w szkole w systemie dziennym,
  - zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania powiatowym urzędzie pracy,
  - ukończyła 18 lat, z wyjątkiem młodocianych absolwentów,

- nie ukończyła 60 lat, w przypadku kobiet i 65 lat w przypadku mężczyzn,
- nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, zasiłku przedemerytalnego, świadczenia przedemerytalnego, świadczenia rehabilitacyjnego, zasiłku chorobowego, macierzyńskiego lub wychowawczego,
- nie jest właścicielem nieruchomości rolnej w rozumieniu Kodeksu cywilnego powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha przeliczeniowe,
- nie jest właścicielem lub posiadaczem gospodarstwa stanowiącego dział specjalny produkcji rolnej w rozumieniu przepisów podatkowych,
- nie jest osobą niepełnosprawną, której stan zdrowia pozwala na podjęcie zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy obowiązującego w danym zawodzie lub służbie,
- nie jest osobą tymczasowo aresztowaną lub nie odbywa kary pozbawienia wolności,
- nie pobiera, na podstawie przepisów, zasiłku stałego, stałego wyrównawczego, gwarantowanego zasiłku okresowego lub renty socjalnej.

2. RODZAJE BEZROBOCIA ZE WZGLĘDU NA PRZYCZYNY

Przemiany gospodarcze oraz postęp techniczny tworzą zapotrzebowanie na nowoczesne technologie. Rozwój nowych gałęzi przemysłu i upadek starych ma wpływ na strukturę gospodarki, a tym samym na typ i rozmieszczenie miejsc pracy (Karney, 1998).

Ze względu na przyczyny wyróżniamy następujące rodzaje bezrobocia:

- bezrobocie strukturalne – dotyczy osób, które są bezrobotne, ponieważ ich umiejętności, wiedza i przygotowanie zawodowe nie odpowiadają potrzebom rynku. Bezrobocie strukturalne jest, więc wynikiem niedopasowania struktury podaży i popytu na rynku pracy w aspekcie kwalifikacyjnym, zawodowym oraz terytorialnym.
- bezrobocie koniunkturalne – zwane również cyklicznym, występuje wówczas, gdy spada popyt na dobra i usługi, pojawiają się kłopoty ze sprzedażą wyprodukowanych dóbr, to zaś wywołuje konieczność zmniejszenia produkcji. Konsekwencją zaś zmniejszenia produkcji jest likwidacja niektórych miejsc pracy, a więc wzrost bezrobocia. Bezrobocie koniunkturalne wynika z niedostatecznego popytu konsumpcyjnego i inwestycyjnego w gos-

podarce, co powoduje niski stopień wykorzystania wszelkich zasobów i zdolności produkcyjnych (również siły roboczej).

– bezrobocie frykcyjne – pojawia się, gdy ludzie zmieniają miejsce pracy lub zamieszkania, poszukują pracy po raz pierwszy lub, gdy są czasowo zwalniani z prac sezonowych. Bezrobocie frykcyjne jest rezultatem niedoinformowania o miejscach pracy, wynika też z braku mobilności osób poszukujących zatrudnienia (niechęć do zmiany miejsca zamieszkania, kłopoty z asymilacją w nowym otoczeniu, nieakceptowanie warunków zatrudnienia).

– bezrobocie jawne – czyli zarejestrowane w urzędach pracy na podstawie liczby osób uprawnionych do otrzymywania zasiłków dla bezrobotnych. Nie obejmuje ono osób niezarejestrowanych. Należy jednak pamiętać, że zarejestrowane i uprawnione do zasiłku osoby bardzo często są bezrobotne tylko pozornie, podejmują bowiem pracę w tzw. „szarej strefie”.

– bezrobocie naturalne – wyróżniamy na podstawie kryterium, jakim jest kondycja gospodarki. Bezrobocie to oznacza, że oczekiwania pracodawców reprezentujących popyt na rynku pracy oraz pracowników reprezentujących podaż na rynku pracy nie pokrywają się. W efekcie pojawia się grupa osób, która przejściowo nie może znaleźć zatrudnienia. Ta część bezrobotnych trwale towarzyszy ogólnej równowadze w gospodarce rynkowej (Musiałkiewicz, 2001) i wynosi 4-5% zasobów siły roboczej (czyli tych wszystkich, którzy chcą pracować w warunkach oferowanych w gospodarce).

– bezrobocie sezonowe – wynika z sezonowości produkcji niektórych działów gospodarki, zwłaszcza tych, które wymagają dostosowania do warunków klimatycznych. Ten rodzaj bezrobocia uważa się za niezależny od zasadniczych zmian w gospodarce.

– bezrobocie dobrowolne – dotyczy osób, które dobrowolnie pozostają bez pracy.

– bezrobocie przymusowe – dotyczy osób, które mimo chęci do pracy nie zostają przez przedsiębiorstwa zatrudnione.

Za miarę niekorzystnego dla gospodarki i społeczeństwa zjawiska, jakim jest bezrobocie, uznaje się **stopę bezrobocia**, która oznacza wyrażony w procentach stosunek liczby ludzi uznanych za bezrobotnych do liczby ludzi stanowiących zasoby siły roboczej. Współczesne państwa dążą do zawyżenia wskaźnika naturalnego bezrobocia, bowiem jest on oznaką względnej równowagi na rynku pracy i rynku produktów. Naturalną stopą bezrobocia nazywamy sytuację, gdy siły oddziałujące na wzrost lub spadek cen i płac równoważą się. Naturalna stopa bezrobocia oznacza w miarę stabilną inflację. Jest to także stan gospodarki, który odpowiada potencjalnemu poziomowi produktu krajowego i w którym daje się utrzymać najwyższy poziom zatrudnienia.

Naturalną stopę bezrobocia określa się na poziomie 3-6% zawodowo czynnych. Naturalna stopa bezrobocia oznacza poziom, przy którym stopień inflacji ani nie wzrasta w wyniku zwiększonego popytu, ani nie obniża się w wyniku zwiększonej podaży.

3. SKUTKI BEZROBOCIA W KATEGORIACH EKONOMICZNYCH I SPOŁECZNYCH

Ekonomiczne skutki bezrobocia to przede wszystkim miara utraconych korzyści w wymiarze straty PKB. Miarą tą jest tzw. luka PKB wyznaczona prawem Okuna. Prawo Okuna – to różnica między wielkością potencjalną PKB, uzyskaną w warunkach pełnego zatrudnienia i wielkością PKB, osiągniętą przy określonym stanie zatrudnienia. Luka PKB powiększa się o 2% dla każdego 1% wzrostu rzeczywistej stopy bezrobocia powyżej stopy naturalnej.

Innym skutkiem bezrobocia jest konieczność zwiększenia wydatków rządu na zasiłki dla bezrobotnych i realizację różnych programów pomocy społecznej. W związku z tym, że praca ludzka jest zasobem ekonomicznym, to wraz ze wzrostem bezrobocia następuje marnotrawstwo zasobów i niewykorzystanie przez gospodarkę możliwości produkcyjnych.

Poza skutkami ekonomicznymi bardzo istotny jest również tzw. aspekt społeczny bezrobocia. Brak pracy powoduje obniżenie poczucia własnej wartości, zwłaszcza, gdy bezrobotnym staje się człowiek będący w gospodarstwie domowym głównym chlebodawcą. Taka sytuacja zmusza także do ograniczenia środków finansowych na zakup żywności, odzieży, wydatków na kulturę itp.

Bezrobocie może mieć również skutki pozytywne, jeżeli prowadzi do poszanowania stanowiska pracy, podwyższania kwalifikacji i hamowania nadmiernego wzrostu płac.

4. POLITYKA PAŃSTWA W ZAKRESIE RYNKU PRACY

Pasywna polityka państwa obejmuje różne formy pomocy finansowej dla osób bezrobotnych: zasiłki dla bezrobotnych, jednorazowe odszkodowania dla osób zwalnianych z pracy, dodatki związane z wcześniejszym przechodzeniem na emeryturę, promowanie pracy w niepełnym wymiarze godzin.

Aktywna polityka państwa na rynku pracy polega na zwalczaniu bezrobocia za pomocą instrumentów ekonomicznych i administracyjnych. Polityka makroekonomiczna wykorzystuje elementy fiskalne: podatki, wydatki budżetowe.

towe oraz takie instrumenty pieniężne, jak obniżenie stóp procentowych czy zwiększenie podaży pieniądza. Instrumenty te oddziałują na zwiększenie rozmiarów globalnego popytu na towary i usługi oraz poprzez zmianę cen na producentów, zachęcając ich do zwiększania produkcji. Polityka makroekonomiczna ma na celu poprawę funkcjonowania rynku pracy i redukcję bezrobocia w określonych grupach społecznych. Do podejmowanych przez państwo działań zaliczamy:

- publiczne programy zatrudnienia,
- zasilanie (wspomaganie finansowe) tych przedsiębiorstw, które zwiększają liczbę miejsc pracy,
- subwencjonowanie płac i zatrudnienia w sektorze prywatnym (stosowane najczęściej w okresie recesji),
- ułatwienia w procedurze zakładania firm przez indywidualnych przedsiębiorców oraz stosowanie ułatwień finansowych dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- szkolenia zawodowe, pozwalające na zdobywanie nowych kwalifikacji lub ich zmianę,
- pośrednictwo pracy.

Instrumenty te mają duży wpływ na tworzenie nowych miejsc pracy w sektorze prywatnym w porównaniu z sektorem publicznym i dużymi firmami.

Inną metodą oddziaływania na rynek pracy jest polityka zmniejszania podaży siły roboczej (wcześniejsze emerytury) oraz zmniejszania liczby przepracowanych godzin (krótszy dzień lub tydzień pracy). Tego typu rozwiązania stosuje się w zwalczaniu bezrobocia cyklicznego i rezygnuje z chwilą wejścia gospodarki w fazę ekspansji. Na wielkość bezrobocia wpływają wahania koniunktury w gospodarce, sezonowe wahania poziomu zatrudnienia, wprowadzenie osiągnięć techniki do procesów produkcyjnych (automatyzacja), stopień wykorzystania siły roboczej – szczególnie w rolnictwie.

5. BEZROBOCIE W POLSCE

Bezrobocie w największych rozmiarach występuje w okresach kryzysów gospodarczych. W czasie wielkiego kryzysu gospodarczego (1929-1933) bezrobotni stanowili (1933 r.): w USA – 24,9% ogółu zatrudnionych i poszukujących pracy, w W. Brytanii 19,5%, Niemczech 28%, Austrii 29%, Czechosłowacji 16,9% a w Polsce około 40%.

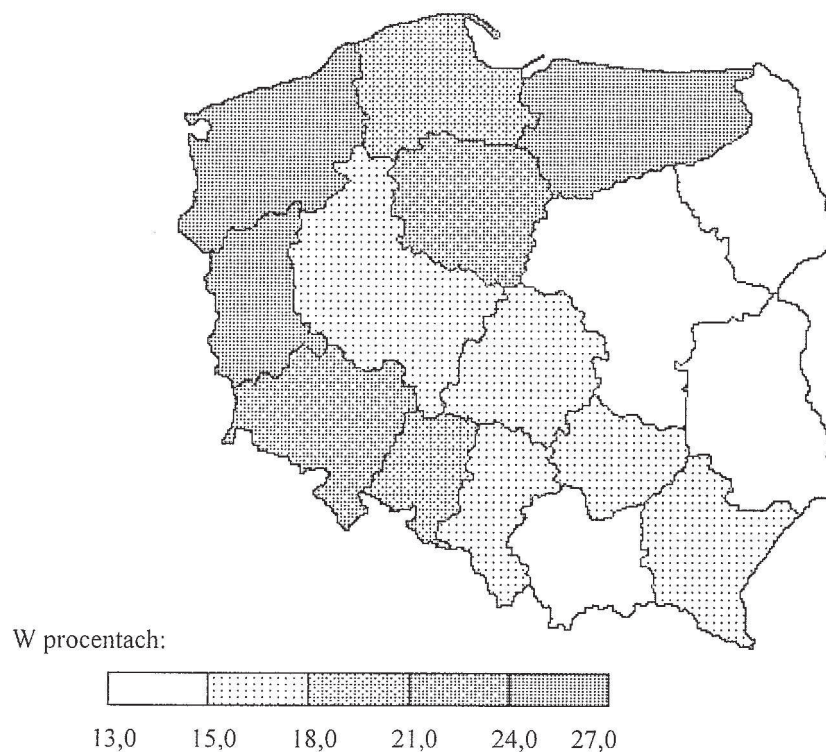
Podjęty w 1989 r. proces transformacji ustrojowej w Polsce wywołał i nadal wywołuje istotne zmiany w różnych obszarach rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Najbardziej dynamiczne i dotkliwe zmiany dokonały się na rynku pracy, który bardzo szybko przekształcił się z rynku o chronicznym niedoborze siły roboczej w rynek niedostatecznej podaży ofert pracy. Wyrazem tych przekształceń były: znaczny spadek liczby pracujących, zmiana w strukturze ludności pracującej (według sektorów własności, rodzajów działalności, statusu zatrudnienia), zmniejszenie się poziomu aktywności zawodowej ludności, upowszechnienie się pracy w „szarej strefie” gospodarki oraz bezrobocie.

Głównym źródłem bezrobocia w Polsce u progu lat dziewięćdziesiątych był głęboki kryzys gospodarczy i towarzyszący mu regres niemal wszystkich dziedzin życia społeczeństwa. W gospodarce rynkowej kryzys ekonomiczny jest na ogół uważany za koniunkturalny (o charakterze przejściowym) czynnik bezrobocia, ponieważ wraz z ożywieniem gospodarczym i poprawą funkcjonowania całego organizmu społeczno-gospodarczego jego negatywne oddziaływanie na rynek pracy stopniowo ustępuje. W naszych warunkach przeciężenie tego źródła bezrobocia jest szczególnie trudne: w wyniku długotrwałej recesji (spadek popytu na pracę) nałożyły się konsekwencje transformacji ustrojowej, przede wszystkim zaś skutki procesu przekształceń własnościowych i częściowej restrukturyzacji państwowego sektora gospodarki w przemyśle i rolnictwie. Stały się one głównym mechanizmem generującym bezrobocie w postaci zwolnień pracowników z prywatyzowanych i likwidowanych zakładów pracy w sektorze publicznym, których słabo rozwijający się sektor prywatny nie był w stanie wchłonąć.

Mimo okresowo korzystnych zmian w sferze produkcji świadczących o ożywieniu gospodarczym i poprawie sytuacji ekonomicznej kraju, nie spowodowały one jednak trwałych tendencji na rynku pracy i nie zlikwidowały istniejącego zagrożenia, zwłaszcza bezrobocia wśród młodzieży.

We wrześniu 2003 r. wystąpił spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych i stopy bezrobocia. Większa niż przed rokiem była liczba osób nowo zarejestrowanych, ale wzrosła również liczba osób wyrejestrowanych z ewidencji urzędów pracy. Więcej osób uczestniczyło też w aktywnych formach przeciwdziałania bezrobociu. Do urzędów pracy więcej zgłoszono ofert pracy. W porównaniu do września ubiegłego roku wzrosła liczba bezrobotnych pozostających bez prawa do zasiłku, zwiększył się również odsetek długotrwale bezrobotnych.

Stopa bezrobocia w Polsce według województw
(stan na 30.09.2003 r.)

Tab. 1 Bezrobocie w Polsce w latach: 1995-2003

Lata	1995	1998	1999	2001	2003
Bezrobotni w tys.	2233	1827	2641	2944	3073,3
Stopa bezrobocia w %	13,1	10,6	15,3	16,4	17,5

Źródło: Urząd Statystyczny i Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy (wg GUS) w końcu września 2003 r. wyniosła 3073,3 tys. – tab. 1, (w tym 1612,8 tys. kobiet) i była niższa o 25,7 tys. osób (o 0,8%) niż przed miesiącem oraz 39,3 tys. osób (o 1,3%) niż przed rokiem. W porównaniu z końcem grudnia 2002 r. liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 143,6 tys. osób, tj. 4,5%.

Ponad 41% ogólnej liczby bezrobotnych mieszkało na wsi. W stosunku do sierpnia 2003 r. w piętnastu województwach wystąpił spadek liczby bezrobotnych, zaś w województwie zachodniopomorskim odnotowano niewielki wzrost o 0,5%. Największy spadek bezrobocia miał miejsce w woj. podlaskim (o 1,7%), łódzkim i świętokrzyskim (po 1,6%), lubelskim (o 1,5%) oraz warmińsko-mazurskim (o 1,2%).

Bezrobotni zarejestrowani w urzędach pracy w końcu września 2003 r. stanowili 17,5% cywilnej ludności aktywnej zawodowo (zarówno przed miesiącem, jak i przed rokiem 17,6%). Najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim (27,5%), zachodniopomorskim (26,0%), lubuskim (25,5%) oraz dolnośląskim (21,9%), zaś najniższą w województwach: małopolskim i mazowieckim (po 13,4%), podlaskim (14,0%), lubelskim (14,9%) oraz wielkopolskim (15,5%) – zob. mapa.

Przestrzenne zróżnicowanie rynku pracy w Polsce jest o wiele większe niż wynika to z mapy stopy bezrobocia według 16 województw. Biorąc pod uwagę podstawowe jednostki administracyjne, jakimi są gminy możemy stwierdzić, że zdecydowanym liderem na rynku pracy (30 IX 2003 r.) jest Warszawa, w której bezrobocie obejmuje zaledwie 3,1% ogółu ludności w wieku produkcyjnym. Na drugiej pozycji jest Poznań (3,7%), następnie Gdańsk, Wrocław, Kraków, Katowice. W tych miastach nie tylko jest więcej miejsc pracy, ale i zarobki są większe. Nic więc dziwnego, że w ostatnim czasie następuje migracja za pracą, która szczególnie dotyczy ludzi młodych. Sytuacja na rynku pracy niektórych gmin wiejskich w województwie warmińsko-mazurskim i zachodnio-pomorskim jest tak trudna, że wskaźniki bezrobocia przekraczają tam 40% ludności w wieku produkcyjnym.

Najwyższy wskaźnik napływu bezrobotnych do urzędów pracy we wrześniu 2003 r. zarejestrowano w woj. lubuskim (2,5%), zachodniopomorskim (2,4%), warmińsko-mazurskim (2,2%), oraz dolnośląskim i kujawsko-pomorskim (po 1,9%). Najniższe wskaźniki napływu bezrobotnych odnotowano w woj.: mazowieckim (1,0%), małopolskim (1,1%) oraz lubelskim i podkarpackim (po 1,2%).

Do urzędów pracy w ciągu września zgłosiło się 259,9 tys. osób poszukujących zatrudnienia (o 61,4 więcej niż w sierpniu br. i o 18,7 tys. więcej niż przed rokiem). Wśród bezrobotnych nowo zarejestrowanych 167,6 tys., tj. 64,5% stanowiły osoby rejestrujące się po raz kolejny (przed miesiącem 66,4%, przed rokiem 60,2%). Spośród nowo zarejestrowanych 100,4 tys., tj. 38,6% to osoby dotychczas nie pracujące, a 61,6 tys., tj. 23,7% to absolwenci. Udział osób zwolnionych z przyczyn dotyczących zakładu pracy w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych wyniósł 3,8% i wykazuje tendencję malejącą (przed miesiącem 4,7% i przed rokiem 4,9%). Zwiększa się natomiast udział

wśród nowo rejestrowanych bezrobotnych osób zamieszkałych na wsi: 38,0% we wrześniu 2003 r. (przed miesiącem 36,8%, przed rokiem 37%).

Z ogólnej liczby (285,6 tys. osób) wyrejestrowanych we wrześniu 2003 r. bezrobotnych 48,8% (tj. 139,3 tys.) podjęło pracę oferowaną przez urzędy pracy – co stanowi zbliżony odsetek w stosunku do poprzedniego miesiąca i ostatnich trzech lat.

Według stanu na koniec września 2003 r. 509,4 tys. osób bezrobotnych posiadało uprawnienia do otrzymywania zasiłku lub świadczenia przedemerytalnego, czyli niespełna 25% ich ogólnej liczby. W wyniku pomocy urzędów pracy we wrześniu 2003 r. szkolenie podjęło 17,5 tys. osób, a w końcu miesiąca w szkoleniach uczestniczyło 15,8 tys. osób (przed rokiem odpowiednio: 9,9 tys. i 8,7 tys.). Przy pracach interwencyjnych zatrudniono 13,2 tys. osób, a w końcu miesiąca pracowało 59,9 tys. (rok temu odpowiednio: 3,9 tys. i 21,4 tys.). Do robót publicznych skierowano 11,8 tys. osób, a w końcu miesiąca pracowało 41,9 tys. (przed rokiem 3,1 tys. i 10,9 tys.) – dane GUS. Większość bezrobotnych pozostających w ewidencji urzędów pracy (75,4%) to osoby, które wcześniej pracowały zawodowo. Najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby w wieku 25-34 lata (27,7% ogółu zarejestrowanych). Nadal utrzymuje się też udział najmłodszej grupy do 24 lat i stanowi 26,8%. Osoby w wieku od 35 do 44 lat stanowiły 21,7%, a odsetek bezrobotnych w wieku od 45 do 54 lat wyniósł 20,9% oraz powyżej 54 lat 2,9%.

Podobnie jak w poprzednich okresach, największą grupę bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie zasadnicze zawodowe (35,3%) oraz gimnazjalne i niższe (32,2% ogółu zarejestrowanych w urzędach pracy). Świadectwem ukończenia szkół policealnych i średnich zawodowych legitymowało się 21,6% ogółu bezrobotnych, średnim ogólnokształcących – 6,6%, dyplomem ukończenia szkół wyższych – 4,3%.

We wrześniu 2003 r. pracodawcy zgłosili do urzędów pracy 84,7 tys. ofert pracy (przed miesiącem 76,8 tys., przed rokiem 52,7 tys.). W końcu września 2003 r. urzędy pracy dysponowały ofertami pracy dla 22,2 tys. osób (w tym 7,1 tys. dotyczyło prac subsydiowanych), z czego absolwentom oferowano 3,5 tys. wolnych miejsc pracy, a osobom niepełnosprawnym 0,9 tys.

Obecnie najłatwiej pracę znajdują absolwenci kierunków informatycznych i specjaliści w dziedzinie zaawansowanych technologii – ze znajomością języków obcych. Według ostatnich badań (2001 r.) duże firmy w Polsce przy zatrudnianiu nowych pracowników zwracają uwagę na: znajomość języków obcych (78% wskazań), cechy osobowościowe (76%), umiejętność pracy z komputerem (76%), ogólną inteligencję (68%). Dyplom uczelni wyższej staje się coraz częściej już tylko obowiązkową „przepustką” na rynek pracy.

6. PRZYCZYNY BEZROBOCIA W POLSCE

Do głównych przyczyn bezrobocia w Polsce (Stańda B., Wierzbowska B., 2002) należą:

- otwarcie gospodarki na import przy równoczesnej utracie rynków eksportowych (załamanie się rynku wschodniego), co doprowadziło do upadku wielu przedsiębiorstw w kluczowych branżach gospodarki,
- zmiana polityki celnej, polegająca na zniesieniu bądź osłabieniu barier celnych, co spowodowało zwiększenie ilości produktów stanowiących konkurencję dla towarów polskich,
- polityka ograniczania funduszu płac przedsiębiorstw, obniżająca znacznie motywację do pracy w sektorze uspołecznionym oraz powodująca zwiększenie tzw. „szarej strefy”,
- pasywna postawa bezrobotnych, ich mała skłonność do podnoszenia kwalifikacji – co wynikało między innymi ze zbyt małej różnicy między zasiłkiem dla bezrobotnych a najniższym uposażeniem,
- słabości systemu pośrednictwa pracy,
- aktywność zawodowa emerytów, do której przyczyniają się zarówno niskie emerytury, jak i wydłużenie wieku mobilności zawodowej. Zjawisko to powoduje blokowanie stanowisk pracy,
- wejście na rynek pracy roczników tzw. wyżu demograficznego,
- niedostosowanie systemu edukacji do potrzeb rynku pracy.

Bezrobocie dotyka polskie społeczeństwo dopiero od kilkunastu lat, ale jest to zjawisko dla Polaków szczególnie dotkliwe. Społeczeństwo nieprzygotowane na takie dolegliwości przyjmuje je jako wyraz nieudolności rządzących, wyraz ich niekompetencji, czasem zaś jako dowód tego, że zostało oszukane przez przywódców wielkich zmian społecznych. Struktury zarządzania krajem funkcjonują na tyle mało sprawnie, że poszukiwanie remedium na bezrobocie idzie bardzo wolno, co pogłębia negatywne nastroje społeczne.

Analiza bezrobocia prowadzi w oczywisty sposób do wniosku, że jest to zjawisko złożone. W Polsce w kontekście państwa scentralizowanego w obrazie społecznym tego zjawiska, dominuje podejście makroekonomiczne, które odpowiada scentralizowanemu sposobowi analizy zjawisk ekonomicznych i społecznych i systemowi administracji podejmującej decyzje w tej sprawie. Społeczeństwo jeszcze nie przygotowane do analizy tego nowego dla niego zjawiska podejście ilościowe i analityczne do bezrobocia traktuje często jako wyraz „odchodzenia władzy od społeczeństwa”, a więc jako element autoalienacji władzy.

BIBLIOGRAFIA

- K a r n e y J. E., 1998, Człowiek i praca – wybrane zagadnienia z psychologii i pedagogiki. Warszawa.
- K o z y s a J., 1994, Zasoby pracy w środkowowschodnim regionie przygranicznym. w: Materiały Ogólnopolskiego Zjazdu Polskiego Towarzystwa Geograficznego UMCS, Lublin.
- M l o n e k K., 1996, Młodzież na rynku pracy w Polsce w świetle badań, Warszawa: Krajowy Urząd Pracy.
- M u s i a ł k i e w i c z J., 2001, Zarys wiedzy o gospodarce, Warszawa: Ekonomik.
- R a t a j c z a k Z., 1996, (red.), Bezrobocie – psychologiczne i społeczne koszty transformacji Systemowej, Katowice.
- Stańda B., Wierzbowska B., 2002, Przedsiębiorczość, Warszawa: PWN.

UNEMPLOYMENT IN POLAND IN THE TRANSFORMATION PERIOD 1989-2003

S u m m a r y

The unemployment problem is one of the most important consequences of the economic transformation.

After 1989 radical changes occurred in the Polish labor market. It was transformed from one with deficiency of labor into one with deficiency of job offers supply. This transformation resulted in: a decrease in the number of the employed, changes in the structure of employment, a decreasing level of the population's job activity, work in the "grey zone" becoming widespread, and unemployment.

The main cause of unemployment in Poland in the 90s was the deep economic crisis.

In 2003 the highest unemployment rates were still noted in the warmińsko-mazurskie province (27,5%), the zachodniopomorskie province (26%) and in the lubuskie province (25,5%). The lowest ones were found in the małopolskie and mazowieckie provinces (13,4% each) and in the podlaskie province (14%).

Taking under consideration the basic administrative units, i.e. districts, we can say that Warsaw has the least unemployment (3,1%), Poznań (3,7%), Gdańsk, Wrocław and Kraków (from 3,8% to 5,2%).

On the other hand the situation on the labor market of some country districts in the warmińsko-mazurskie and zachodniopomorskie provinces is so hard that the unemployment rate there exceeds 40 % of the population at the economically productive age.

People who only completed professional training (35,5%) and secondary or primary school (32,2%) constituted the greatest proportion of the unemployed. 4,3% people had graduated from universities.

People between 25 and 34 years of age constituted the greatest proportion of the unemployed.

Słowa kluczowe: bezrobocie, transformacja gospodarcza.

Key words: unemployment, economic transformation.